

Juan Gabriel Vásquez

De vorm van ruïnes

Vertaald uit het Spaans door Brigitte Coopmans

SIGNATUUR

2017

De laatste keer dat ik Carlos Carballo zag, was toen hij met zijn handen op zijn rug geboeid en zijn hoofd diep tussen zijn schouders getrokken een politiebusje in kroop, terwijl onder in beeld de reden van zijn aanhouding verscheen: poging tot diefstal van het kamgaren pak van een vermoorde politicus. Het was een vluchtig beeld dat toevallig voorbijkwam in het avondjournaal, tussen de schreeuwerige reclames en het sportnieuws door, en ik weet nog dat ik dacht dat duizenden kijkers dit moment met mij deelden, maar dat alleen ik zonder te liegen had kunnen beweren dat het me niet verbaasde. De plaats delict was het voormalige woonhuis van Jorge Eliécer Gaitán, tegenwoordig een museum waar elk jaar horden bezoekers op afkomen voor een kortstondige onderdompeling in de beroemdste politieke moord uit de Colombiaanse geschiedenis. Gaitán droeg dit pak op 9 april 1948, de dag waarop Juan Roa Sierra, een jongeman met vage nazisymptomieën die ook nog een tijdje met de Rozenkruisers had geflirt en gesprekken voerde met de maagd Maria, hem bij de deur van zijn kantoor opwachtte en op klaarlichte dag, midden in een drukke straat in Bogotá, van een paar meter afstand vier schoten op hem loste. De kogels lieten schroeigaten achter in zijn colbert en vest, en mensen die dit weten komen naar het museum uitsluitend om die gapende gaten te zien. Carlos Carballo was een van die bezoekers, zo had men kunnen denken.

Dit gebeurde op de tweede woensdag van april 2014. Carballo was schijnbaar rond elf uur 's ochtends in het museum aangekomen en had als een extatische gelovige urenlang door het huis geslenterd, met schuin hangend hoofd voor de boeken over straf-

recht gestaan, de documentaire bekeken over brandende tramstellen en een woedende menigte met geheven machetes die in de loop van de dag steeds opnieuw wordt vertoond. Hij had gewacht tot de laatste scholieren in uniform vertrokken waren, was naar de vitrine op de bovenverdieping gelopen waarin het pak tentoongesteld werd dat Gaitán droeg op de dag dat hij vermoord werd, en had toen met een boksbeugel het dikke glas ingeslagen. Hij kon nog net zijn hand op de schouder van het nachtblauwe colbert leggen, maar meer tijd kreeg hij niet: gealarmeerd door de knal van uiteenspattend glas hield de bewaker zijn pistool al op hem gericht. Pas toen merkte Carballo dat hij zijn hand aan de scherven van de vitrine had opgehaald en begon hij als een straathond zijn knokkels te likken. Erg druk leek hij zich niet te maken. Op televisie vatte een jongedame in witte bloes en rok met Schotse ruit het als volgt samen: ‘Alsof hij was opgepakt voor graffiti spuiten.’

Alle ochtendkranten schreven over de mislukte roof. Overall klonk dezelfde hypocriete verbazing over het feit dat de mythe rond Gaitán zesenzestig jaar na dato nog altijd zulke heftige gevoelens losmaakte, en sommige dagbladen haalden de vergelijking met de moord op Kennedy maar weer eens uit de kast – het jaar ervoor een halve eeuw geleden, maar nog altijd een bron van fascinatie. Overall werden, alsof dat nodig was, de onvoorziene gevolgen van de moordaanslag opnieuw in herinnering gebracht: een volksoproer dat de stad in vlammen zette, scherpschutters op de daken die schoten op al wat bewoog, de oorlogstoestand in het land in de jaren die volgden. Alle media brachten dezelfde informatie, met meer of minder nuances, met meer of minder drama en voorzien van meer of minder foto’s – waaronder die van een furieuze menigte die na een lynchpartij het half ontbloote lichaam van de moordenaar over het wegdek van de Carrera Séptima naar het presidentieel paleis sleept – maar er was geen krant waarin ik een antwoord vond, hoe ongefundeerd ook, op de vraag wat een geestelijk gezonde man bezielt om een bewaakt pand binnen te lopen en met geweld een pak vol kogelgaten van een beroemde dode mee te roven. Niemand vroeg het zich af en

zo verdween Carlos Carballo langzaam weer uit ons mediageheugen. Overstelpt door het geweld van alledag, dat niet eens de ruimte biedt om het hoofd te laten hangen, lieten de Colombianen deze ongevaarlijke man stilaan uit hun geheugen wegglijden, als een schaduw in de namiddag. Niemand dacht nog aan hem.

Het is voor een deel zijn verhaal dat ik hier wil vertellen. Dat ik hem echt heb gekend, is misschien te veel gezegd, maar we hadden een mate van vertrouwelijkheid die slechts is voorbehouden aan mensen die ooit geprobeerd hebben elkaar te bedonderen. Alvorens met dit relaas (dat naar ik verwacht even uitvoerig als ontoereikend zal zijn) te beginnen, moet ik echter eerst iets vertellen over de man die ons aan elkaar voorstelde, want mijn ervaringen krijgen pas betekenis als ik beschrijf hoe Francisco Benavides in mijn leven kwam. Toen ik gisteren in het centrum van Bogotá langs de plaatsen liep waar de gebeurtenissen in dit boek zich afspeelden en nog eens keek of er bij hun pijnlijke reconstructie echt niets aan mijn aandacht was ontsnapt, vroeg ik mezelf ineens hardop af waarom ik al die kennis heb vergaard, terwijl ik zonder misschien beter af was geweest, waarom ik me al die tijd met dode mensen heb beziggehouden, met hen heb geleefd en gepraat, hun geweeklaag heb aangehoord terwijl ik me op mijn beurt beklaagde omdat ik niets kon doen om hun lijden te verlichten. Tot mijn eigen verbazing moest ik vaststellen dat het allemaal was begonnen toen dokter Benavides me heel terloops, zonder grote woorden bij hem thuis had uitgenodigd. Op dat moment had ik in de veronderstelling verkeerd dat ik zijn uitnodiging aannam omdat hij ooit op een moeilijk moment tijd voor me had gemaakt en ik hem graag een wederdienst bewees, zodat het bezoek voor mij dus louter een sociale verplichting zou zijn, een van de talloze kleine dingen waarmee het leven aan ons voorbijtrekt. Hoezeer ik me vergiste, kon ik toen nog niet weten, want de gebeurtenissen van die avond zetten een machinerie van verschrikkingen in werking die pas met het schrijven van dit boek tot stilstand kwam; dit boek, een boetedoening voor misdaden die ik niet zelf gepleegd heb, maar waar ik wel degelijk erfgenaam van ben.

Francisco Benavides was een van de meest gerenommeerde chirurgen van het land, een groot liefhebber van whisky en bourbon en een gretig lezer, al benadrukte hij zelf graag dat hij geschiedenis interessanter vond dan verzinsels en dat hij alleen maar in een van mijn romans was begonnen, eerder gelaten dan voor de lol, omdat hij altijd een zwak had voor zijn patiënten. Strikt gesproken was ik niet zijn patiënt, maar ons eerste contact werd wel gelegd vanwege een gezondheidsprobleem. Op een avond in 1996, toen ik net een paar weken in Parijs woonde, zat ik te blokken op een essay van Georges Perec toen ik links onder mijn kaak ineens een knobbeltje voelde. Het knobbeltje werd met de dag groter, maar druk als ik was met de veranderingen in mijn leven, met het doorgronden van de regels en het vinden van mijn draai in die nieuwe stad, had ik het niet opgemerkt. In een paar dagen tijd was de klier zo erg opgezwollen dat hij mijn gezicht misvormde; op straat werd ik meewarig nagestaard en een studievriendin ontliep me uit angst besmet te raken met een vreemde ziekte. De tentamenperiode brak aan. Een heel legioen van Parijse artsen was niet in staat de juiste diagnose te stellen; een van hen, wiens naam ik me niet wens te herinneren, durfde zelfs over lymfeklierkanker te beginnen. Daarop wendde mijn familie zich tot Benavides met de vraag of dat tot de mogelijkheden behoorde. Benavides was geen oncoloog maar had in de voorafgaande jaren terminaal zieken begeleid, een taak die hij op persoonlijke titel en onbetaald verrichtte. En al was het onverantwoord geweest om bij iemand aan de andere kant van de oceaan een diagnose te stellen, zeker in een tijd zonder telefoons die foto's versturen of computers met ingebouwde camera's, Benavides was zeer genereus met zijn tijd, kennis en intuïtie. Aan zijn hulp vanaf de andere kant van de oceaan had ik vrijwel net zoveel als aan een definitieve diagnose. 'Als u iets zou hebben waar ze naar zoeken,' zei hij een keer over de telefoon, 'dan hadden ze het allang gevonden.' De omgekeerde logica van zijn zin was als een reddingsboei voor een drenkeling: je klampt je eraan vast zonder je af te vragen of er ergens binnenin misschien een lek zit.

Na een paar weken (een soort tijdsvacuüm waarin ik leefde met

de zeer reële kans dat mijn leven op mijn drieëntwintigste voorbij zou zijn en tegelijkertijd zo verdoofd was door de klap dat ik niet eens echte angst of echt verdriet kon voelen) kon een huisarts die ik toevallig in België had leren kennen en die net met Artsen zonder Grenzen uit de hel van Afghanistan was teruggekeerd, in één oogopslag een tuberculose van de lymfeklieren vaststellen, een ziekte die uit Europa was verdwenen en alleen nog in 'de derde wereld' voorkwam (in deze bewoordingen, zonder de aanhalingstekens die ik nu gebruik). Ik werd in een donkere kamer in een Luiks ziekenhuis in quarantaine gezet, kreeg een onderzoek dat mijn bloed deed gloeien in mijn aderen en werd onder narcose gebracht, waarna mijn gezicht vlak onder mijn kaak werd opengesneden om de klier te verwijderen en op kweek te zetten; een week later werd door het laboratorium bevestigd wat de net teruggekeerde arts zonder al die dure onderzoeken al gezien had. Ik kreeg een negen maanden durende, driedubbele antibiotica-kuur waarvan mijn urine feloranje kleurde; de zwelling slonk en op een ochtend werd ik wakker op een vochtig kussen en begreep ik dat er iets gesprongen was. Daarna kreeg mijn gezicht zijn normale vorm weer terug (op twee littekens na, het ene onopvallend en het andere, dat van de operatie, zichtbaarder) en kon ik de episode eindelijk achter me laten, hoewel echt helemaal vergeten na al die jaren niet is gelukt vanwege de littekens die me er nog aan herinneren. Het gevoel dat ik dokter Benavides iets verschuldigd was, is altijd gebleven, en het enige wat er in me opkwam toen we elkaar negen jaar later voor het eerst zagen, was dat ik hem nooit fatsoenlijk bedankt had. Misschien dat ik hem daarom zo makkelijk in mijn leven toeliet.

We troffen elkaar bij toeval in het restaurant van de Santa Fe-kliniek. Mijn vrouw en ik waren daar al twee weken en probeerden er het beste van te maken ondanks de onverwachte omstandigheden die ons dwongen ons verblijf in Bogotá te verlengen. We waren begin augustus geland, een dag na de Onafhankelijkheidsviering, en wilden de Europese zomervakantie bij onze families doorbrengen om daarna op tijd voor de bevalling weer terug te zijn in Barcelona. De zwangerschap was tot de vieren-

twintigste week geheel normaal verlopen en daar waren we elke dag dankbaar voor geweest, want we wisten van het begin af aan dat de zwangerschap van een tweeling per definitie meer risico met zich meebracht. Op een zondag was het normale verloop echter verstoord en waren we na een nacht vol ongemakken en merkwaardige pijnen bij dokter Ricardo Rueda terechtgekomen, de specialist in zwangerschapsnarigheid die ons vanaf het begin begeleid had. Na een voorzichtige echo kwam dokter Rueda met het nieuws.

‘Ga thuis maar wat kleren halen,’ zei hij. ‘Uw vrouw blijft tot nader order hier.’

Hij legde ons uit wat er aan de hand was zoals iemand een brand in een bioscoopzaal komt melden: de ernst van de situatie schetsend, maar op een manier dat men elkaar niet in paniek onder de voet loopt. Hij beschreef tot in de details wat cervicale insufficiëntie inhield, vroeg M of ze weeën had gehad en deelde ons tot slot mee dat ze met spoed geopereerd moest worden om het onomkeerbare proces waarin we zonder het te weten terecht waren gekomen, te vertragen. Meteen daarna zei hij – de vuurhaard was gevonden, nu de paniek voorkomen – dat een voortijdige bevalling een onvermijdelijke realiteit was; nu was het nog de vraag hoeveel tijd er te winnen viel in dit slechtst denkbare scenario, en daarvan zouden de overlevingskansen van mijn dochtertjes afhangen. Met andere woorden: we waren in een race tegen de klok beland en wisten dat als we verloren, de gevolgen levensverwoestend zouden zijn. Vanaf dat moment was elke beslissing gericht op het uitstellen van de bevalling. Begin september lag M al twee weken op een kamer op de begane grond, waar ze absolute rust moest houden en elke dag onderzoeken onderging die ons incasseringsvermogen, onze moed en onze zenuwen danig op de proef stelden.

Onze dagelijkse routine draaide om cortisone-injecties waarmee de longen van mijn ongeboren dochtertjes moesten rijpen, bloedafnames die zo frequent waren dat er op de onderarm van mijn vrouw binnen de kortste keren geen gaaf plekje meer over was en helse echoscopieën die soms wel twee uur konden duren

en waarop de ontwikkeling van de hersenen, de wervelkolom en de twee nooit synchroon kloppende hartjes te zien waren. 's Nachts was het al even druk. Verpleegsters liepen te pas en te onpas binnen om informatie op te tekenen en vragen te stellen, en door de gebroken nachten en de constante stress werden we prikkelbaar. M had weeën gekregen die ze niet voelde; om die tegen te gaan (in hevigheid of in frequentie, dat heb ik nooit geweten), werd haar een medicijn toegediend met de naam Adalat, waarvan ze, zo werd ons medegedeeld, de hevige opvliegers kreeg die mij dwongen de ramen wijd open te zetten en in de gure kou van de Bogotaanse nacht te slapen. Soms, als mijn slaap door de kou of de binnenlopende verpleegsters weer eens verdreven was, ging ik uit wandelen door het verlaten ziekenhuis; als ik zag dat er ergens in een wachtkamer licht brandde, nam ik plaats op de leren banken en las een paar bladzijden in een editie van *Lolita* waarop Jeremy Irons me vanaf het omslag aanstaarde. Zo niet, dan slenterde ik wat door de donkere gangen – waar op dat tijdstip de helft van de tl-verlichting werd uitgeschakeld – van onze kamer naar de neonatologieafdeling en vandaar naar de wachtkamer van de polikliniek. Tijdens die nachtelijke wandelingen door witte gangen probeerde ik, met de laatste informatie die we van de artsen hadden gekregen, in kaart te brengen wat de risico's voor de meisjes zouden zijn als de bevalling op dat moment zou inzetten; ik rekende uit hoeveel ze in de afgelopen dagen waren aangekomen, hoe lang het nog zou duren voordat ze met een minimum aan overlevingskansen ter wereld konden komen en moest tot mijn verbijstering vaststellen dat mijn welbevinden afhing van die hardnekkige optelsom van grammetjes. Ondertussen probeerde ik in elk geval niet te ver bij de ziekenhuiskamer uit de buurt te gaan en hield ik de telefoon in mijn hand en niet ergens weggestopt in mijn broekzak, om er zeker van te zijn dat ik hem zou horen. Regelmatig checkte ik of ik wel bereik had, voldoende signaal, zodat mijn dochters niet zonder mij geboren zouden worden vanwege het ontbreken van vier zwarte balkjes tegen het kleine grijze firmament van een lcd-scherm.

Op een van die nachtelijke uitstapjes herkende ik dokter Bena-

vides, of eigenlijk liet hij zich door mij herkennen. Ik zat verveeld in mijn koffie te roeren aan een tafel achter in het restaurant, dat altijd geopend was, ver uit de buurt van een groepje coassistenten dat waarschijnlijk even pauzeerde tijdens hun nachtdienst (die in mijn stad altijd druk is, vol klein en groot geweld); in mijn boek begonnen Lolita en Humbert Humbert aan hun uitvoerige reizen door heel Amerika, van Functioneel motel naar Functioneel motel, langs parkeerplaatsen vol tranen en clandestiene liefde, de geografie in beweging brengend. De man kwam naar me toe, stelde zich zonder omhaal voor en vroeg me twee dingen: ten eerste of ik nog wist wie hij was en ten tweede hoe het met mijn klier was afgelopen. Voordat ik iets terug kon zeggen, was hij al bij me komen zitten met zijn handen stevig om zijn beker koffie geklemd, alsof iemand hem die zomaar kon afpakken. Het was niet zo'n plastic vluchtelingenkampbeker als die wij kregen, maar een degelijke, blauwe, aardewerken mok; achter zijn kleine handpalmen, zijn halfgeopende vingers, probeerde het logo van een universiteit zich wanhopig kenbaar te maken.

‘En wat brengt u hier op dit uur?’ vroeg hij.

Ik gaf hem een summier verslag: de dreigende vroeggeboorte, het aantal weken, de prognose. Ik merkte dat ik niet zoveel zin had om erover te praten en schakelde snel over op iets anders: ‘En u?’ vroeg ik.

‘Ik kom voor een patiënt,’ zei hij.

‘En wat heeft uw patiënt?’

‘Veel pijn,’ luidde zijn grove samenvatting. ‘Ik kom kijken wat ik voor hem kan doen.’ Hij begon over iets anders, hoewel ik niet de indruk had dat hij een antwoord wilde ontwijken; Benavides was er de persoon niet naar om praten over pijn uit de weg te gaan. ‘Ik heb uw boek gelezen, over die Duitsers,’ zei hij. ‘Wie had dat gedacht, mijn patiënt is schrijver geworden.’

‘Wie had dat gedacht.’

‘En dan schrijft hij ook nog voor oude mensen.’

‘Voor oude mensen?’

‘Over de jaren veertig. De Tweede Wereldoorlog. 9 april, al dat soort dingen.’

Hij doelde op het boek dat ik het jaar ervoor gepubliceerd had. Het vond zijn oorsprong in 1999, toen ik Ruth de Frank had leren kennen, een Duitse jodin die, nadat ze de rampzalige situatie in Europa was ontvlucht en in 1938 in Colombia was gearriveerd, moest toezien hoe de Colombiaanse regering, aangesloten bij de geallieerden, de diplomatieke relaties met de asmogendheden verbrak en vijandige staatsburgers – propagandisten of sympathisanten van de fascistische bewegingen uit Europa – in landelijk gelegen luxehotels interneerde. Drie dagen lang had ik in de bevoorrechte positie verkeerd deze vrouw met haar fenomenale geheugen vragen te mogen stellen en zij had me bijna haar hele leven verteld, dat ik optekende tussen de ruitjes van een veel te klein notitieboekje, het enige wat ik zo gauw bij de hand had in het hotel in het warme laagland waar we elkaar hadden ontmoet. In de meeslepende maalstroom van Ruth de Franks leven, dat zich over twee continenten en meer dan zeven decennia uitstrekte, was er één anekdote die eruit sprong: het moment waarop haar familie van gevluchte joden, na zo'n wrede ironische wending van de geschiedenis, ook in Colombia werd vervolgd vanwege het feit dat ze Duits waren. Dit misverstand (hoewel 'misverstand' in dit verband een nogal ongelukkige, frivole term is) bracht me de eerste ingeving voor een roman die ik *De informanten* noemde; het leven en de herinneringen van Ruth de Frank kwamen – in vertekende vorm weliswaar, want fictie vertekent altijd – samen in een sleutelpersonage in de roman, een soort moreel kompas van de fictieve wereld: Sara Guterman.

Maar de roman ging nog over heel veel andere dingen. Aangezien het zwaartepunt in de jaren veertig lag, kregen het verhaal en zijn personages op enig moment onvermijdelijk te maken met de gebeurtenissen van 9 april 1948. De karakters in *De informanten* hadden het over die noodlottige dag; de vader van de verteller, professor in de retorica, kon slechts met bewondering terugdenken aan de bijna bovennatuurlijke toespraken van Gaitán. In een fragment van een paar bladzijden lang bezoekt de verteller in het centrum van Bogotá de plaats van het misdrijf, zoals ik dat zelf ook zo vaak heb gedaan. Op een gegeven moment hurkt Sara

Guterman, die die dag bij hem was, om het stukje rails aan te raken waarover de tram in de jaren veertig nog door de Carrera Séptima reed. In de helwitte stilte van het nachtelijke restaurant, waar we allebei aan onze kop koffie zaten, bekende de dokter me dat die scène – een dame op leeftijd die hurkt bij de plek waar Gaitán was neergeschoten om de rails van een niet meer bestaande tram aan te raken, alsof ze de pols van een gewond beest opnam – voor hem de reden was geweest om mij op te zoeken. ‘Ik heb namelijk precies hetzelfde gedaan,’ zei hij.

‘Wat?’

‘Naar het centrum gaan. Stilstaan bij die gedenkplaten. Zelfs door de knieën gaan om de tramrails aan te raken.’ Hij stopte even. En toen: ‘Waar komt het bij u vandaan?’

‘Geen idee,’ zei ik. ‘Ik heb het mijn hele leven al. Een van mijn eerste verhalen ging over 9 april. Gelukkig is het nooit gepubliceerd; ik weet alleen nog dat er sneeuw viel op het laatst.’

‘In Bogotá?’

‘In Bogotá, ja. Op het lichaam van Gaitán. Op de tramrails.’

‘Ja ja,’ zei hij. ‘Nu weet ik weer waarom ik niet van verzinsels hou.’

En zo kwam het gesprek op 9 april. Het viel me op dat Benavides het woord ‘Bogotazo’ niet in de mond nam, de bombastische benaming die de Colombianen lang geleden aan die legendarische dag hadden gegeven. Nee, Benavides noemde altijd de datum, soms met het jaartal erbij, alsof het de naam en achternaam waren van iemand die met respect dient te worden bejegend, alsof het gebruik van die andere term een ongeoorloofde vrijpostigheid was; zo innig kon men toch niet omgaan met de eerbiedwaardige feiten uit ons verleden was immers uit den boze. Hij begon anekdotes te vertellen en ik deed mijn best om niet achter te blijven. Hij vertelde over rechercheurs van Scotland Yard die in 1948 door de regering waren ingehuurd om het onderzoek te leiden en over zijn kortstondige briefwisseling jaren later met een van hen, een uiterst voorkomende man die met hernieuwde verontwaardiging terugdacht aan hun bezoek aan Colombia, lang geleden, toen de regering het politieteam dagelijks om resulta-

ten vroeg en tegelijkertijd alles in het werk leek te stellen om het onderzoek te dwarsbomen. Ik op mijn beurt vertelde hem over mijn gesprek met Leticia González, een tante van mijn vrouw, wier echtgenoot, Juan Roa Cervantes, door een groepje liberalen met machetes achterna was gezeten omdat hij dezelfde naam droeg als de moordenaar; toen ik hem leerde kennen, vertelde hij me over de angsten die hij in die tijd had uitgestaan, hoewel de straf van de Gaitán-aanhangers die hem voor een ander hadden aangezien (en hij moest zichtbaar moeite doen om zijn tranen te bedwingen) hem het meest was bijgebleven: ze hadden zijn bibliotheek in brand gezet.

‘Je zou maar zo heten die dag,’ zei Benavides, waarna hij me het relaas vertelde van Hernando de la Espriella, een patiënt uit de kuststreek die in Bogotá was toen de onlusten uitbraken en de eerste nacht op zijn buik op een berg lijken had moeten doorbrengen om niet ook te worden doodgeschoten; ik vertelde hem over mijn bezoek aan het geboortehuis van Gaitán, toen het inmiddels een museum was waar men zijn nachtblauwe pak in een glazen vitrine kon bewonderen, gedrapeerd over een paspop zonder hoofd, met de kogelgaten in het kamgaren (twee of drie, dat weet ik niet meer) voor iedereen zichtbaar... Zo zaten we daar een kwartier, twintig minuten in dat restaurant, waaruit de coassistenten inmiddels vertrokken waren, en wisselden anekdotes uit zoals kinderen voetbalplaatjes ruilen. Op een gegeven moment kreeg dokter Benavides echter het gevoel dat hij zich opdrong of mijn rustmoment verstoorde. Die indruk had ik althans, dat Benavides, net als alle artsen die andermans pijn of zorgen van dichtbij meemaken, wist dat patiënten of hun familieleden soms momenten van afzondering nodig hebben waarop ze tegen niemand praten en niemand tegen hen. En toen nam hij afscheid.

‘Ik woon hier in de buurt, Vásquez,’ zei hij toen hij me een hand gaf. ‘Als u het over 9 april wilt hebben, kom maar langs, dan drinken we een whisky en zal ik u het een en ander vertellen. Van dat onderwerp krijg ik nooit genoeg.’

Ik bleef nog even zitten en bedacht dat er in Colombia zulke

mensen bestaan: mensen voor wie praten over 9 april zoïets is als voor een ander een partijtje schaken of King spelen, of kruiswoordpuzzels maken of breien, of postzegels verzamelen. Ze worden schaars, moet ik er meteen bij zeggen, ze sterven langzaam uit, zonder voor nieuwe aanwas of erfgenamen te hebben gezorgd of school te hebben gemaakt, verslagen door het irredentistische geheugenverlies waar dit arme land altijd onder gebukt is gegaan. Maar ze zijn er nog en zo vreemd is dat niet, want de moord op Gaitán – een eenvoudige advocaat die de politieke top had bereikt en Colombia van zijn eigen meedogenloze elite zou gaan bevrijden, de briljante spreker die in zijn toespraken Marx en Mussolini wist te verenigen – behoorde tot onze nationale mythologie, zoals voor de Amerikanen de moord op Kennedy en voor de Spanjaarden de mislukte staatsgreep van 23 februari daartoe behoort. Net als alle andere Colombianen moest ik in mijn jeugd horen dat Gaitán was vermoord door de conservatieven, door de liberalen, door de communisten, door buitenlandse spionnen, door de arbeidersklasse die zich verraden voelde, door de oligarchie die zich bedreigd voelde; algauw moest ik echter onder ogen zien, net als iedereen in de loop der tijd, dat de moordenaar, Juan Roa Sierra, slechts een gewapend verlengstuk was van een succesvol verzwegen samenzwering. Misschien dat daar mijn obsessie voor die dag vandaan komt; ik heb nooit de onvoorwaardelijke toewijding gehad die sommige anderen hebben voor de persoon van Gaitán, en die me trouwens ook duisterder voorkomt dan men graag toegeeft, maar ik weet wel dat dit land nu beter af zou zijn en met een beter gevoel in de spiegel zou kijken als hij niet was vermoord, als zijn dood na al die jaren niet nog altijd onbestraft was gebleven.

Het is een schimmige vlek in de Colombiaanse geschiedenis, zeker, maar 9 april is ook een eenmansactie die een heel volk een bloedige oorlog in sleurde, een collectieve neurose die ons een halve eeuw van onderling wantrouwen heeft gebracht. In de tijd die sinds die moord is verstreken, hebben wij Colombianen tevergeefs getracht inzicht te krijgen in wat er op die vrijdag in 1948 nou precies gebeurd is; velen onder ons hebben er zelfs een

min of meer serieuze hobby van gemaakt waar ze al hun energie in steken. Er zijn ook Amerikanen die hun leven lang tot in de obscuurste details en bijzonderheden praten over de moord op Kennedy, mensen die weten wat voor merk schoenen Jackie die dag droeg, mensen die hele zinnen uit het Warren-rapport kunnen opdreunen. En ja, er zijn ook Spanjaarden – ik ken er niet veel, maar die ene is genoeg – die niet uitgepraat raken over de mislukte staatsgreep van 23 februari 1981 in het Congres van Afgevaardigden en met hun ogen dicht de kogelgaten in het parlamentsgebouw kunnen aanwijzen. Je hebt ze overal ter wereld, vermoed ik, mensen die op zo'n manier omgaan met samenzweringen in eigen land: ze maken er een verhaal van dat steeds weer wordt doorverteld, zoals we kinderen sprookjes vertellen; ze maken er in hun fantasie of geheugen een virtueel oord van waar we nostalgische toeristische tripjes naartoe maken op zoek naar iets wat we kwijt zijn geraakt. De dokter was in mijn ogen zo iemand. Zou ik zelf zo iemand zijn? Benavides had gevraagd 'waar het bij mij vandaan kwam' en ik had hem verteld over een verhaal dat ik in mijn studententijd had geschreven. Wat ik er niet bij had verteld, was hoe dat verhaal tot stand was gekomen en op welk moment ik het had geschreven. Ik had al heel lang niet meer aan dit alles gedacht en was verbaasd dat die herinneringen uitgerekend op dit moment, nu het heden me zo op de hielen zat, hadden besloten terug te keren.

Het waren de zware dagen van 1991. Sinds april 1984, toen drugs-handelaar Pablo Escobar minister van Justitie Rodrigo Lara Boinilla liet vermoorden, had een oorlog tussen het Medellínkartel en de Colombiaanse staat mijn stad stormenderhand ingenomen of althans tot strijdtoneel gemaakt. De *narcos* lieten bommen ontploffen op strategisch uitgekozen plekken om anonieme burgers te doden die niets met die oorlog te maken hadden (hoewel we er allemaal mee te maken hadden; het was onschuldig en naïef geweest daar anders over te denken). Aan de vooravond van Moederdag, om maar een voorbeeld te noemen, vielen er bij aanslagen op verschillende winkelcentra in Bogotá eenentwintig

doden; een bom in de stierenvechtarena van Medellín – nog een voorbeeld – maakte tweeëntwintig slachtoffers. Explosies waren aan de orde van de dag. Na een paar maanden drong het besef door dat niemand van ons de dans ontsprong, iedereen kon altijd en overal met een bomaanslag te maken krijgen. Uit een soort primitieve angst waarvan we het bestaan nog maar net ontwaarden, gingen we de plaatsen waar zo'n aanslag had plaatsgevonden mijden. Delen van de stad werden ons stilaan ontnomen, veranderden in gedenktekens van baksteen en cement, terwijl we een nog schuchtere waarheid onder ogen begonnen te zien: dat een nieuw soort toeval (het toeval dat ons scheidt van de dood, net zo wezenlijk en allesontziend als dat van de liefde) onzichtbaar en vooral onvoorspelbaar als een drukgolf ons leven binnendrong.

Ondertussen was ik met mijn rechtenstudie begonnen aan een universiteit in het centrum van Bogotá, een zeventiende-eeuws klooster dat als gevangenis had gediend voor onafhankelijkheidsstrijders – van wie er een over de trappen naar het schavot was gelopen – en waar de collegezalen met hun dikke muren meerdere presidenten hadden voortgebracht, een aanzienlijk aantal dichters en, in een enkel ongelukkig geval, een dichtende president. In de colleges werd nauwelijks gesproken over wat er in de buitenwereld gaande was; wij hielden ons bezig met de vraag of een groep speleologen die vastzit in een grot het recht heeft elkaar op te eten, met de vraag of Shylock in *De koopman van Venetië* het recht had Antonio een pond van zijn lichaamsvlees af te nemen en of Portia daar volgens de wet met een juridisch foefje een stokje voor had mogen steken. In andere colleges (de meeste) nam mijn verveling bijna fysieke vormen aan, een gejaagd gevoel in mijn borst, vergelijkbaar met een lichte paniekaanval. Tijdens de onnoemelijk saaie colleges Proces- en Goederenrecht begon ik in de achterste banken plaats te nemen, waar ik, weggedoken achter de lichamen van studenten van allerlei pluimage, een boek van Borges of Vargas Llosa tevoorschijn haalde, of een boek van Flaubert op aanraden van Vargas Llosa, of een boek van Stevenson of Kafka op aanraden van Borges. Al snel kwam ik tot de conclusie dat het weinig zin had om college te volgen als

ik er zo'n omvangrijke academische schijnvertoning voor moest opvoeren; ik begon te spijbelen, mijn tijd te verdoen met biljarten en praten over literatuur of met het beluisteren van poëzieopnames van León de Greiff of Pablo Neruda in de ruimte met de leren banken in het Casa Silva; ik maakte wandelingen in de buurt van de universiteit, zonder vaste routine, volgorde of omschreven doel, van de schoenpoetsers op het plein naar het café bij de Chorro de Quevedo, van de luidruchtige bankjes in het Parque Santander naar de beschutte, stille bankjes in Palomar del Príncipe, van het Centro Cultural del Libro met zijn piepkleine winkeltjes en overvolle boekenschappen waar alle romans van de Latijns-Amerikaanse *boom* te vinden waren, naar El Templo de la Idea, een groot pand van drie verdiepingen waar je privécollecties kon laten inbinden terwijl je op de trap tussen de geur van lijm en het lawaai van de machines andere boeken kon zitten lezen. Ik schreef abstracte verhalen met de poëtische overdaad van *Honderd jaar eenzaamheid* en verhalen waarin ik, laten we zeggen, de freejazz van Cortázar in *Bestiarium* of *Circe* probeerde te evenaren. Aan het einde van mijn tweede studiejaar begreep ik iets wat al maandenlang sluimerde: mijn rechtenstudie interesseerde me totaal niet en ik zou er ook helemaal niets aan hebben, want mijn enige obsessie was het lezen, en later ook het leren schrijven, van fictie.

En op een van die dagen gebeurde er iets.

Tijdens een college Geschiedenis van het Politieke Denken hadden we het over Hobbes of Locke of Montesquieu, toen er op straat ineens twee knallen klonken. Ons lokaal bevond zich op de zevende verdieping van een pand aan de Carrera Séptima; vanuit het raam hadden we een bevoorrecht uitzicht over de rijbaan en het trottoir aan de westkant. Ik zat in de achterste bank met mijn rug tegen de muur en was de eerste die opstond om door het raam te kijken; op het trottoir voor de etalage van kantoorboekhandel Panamericana lag het neergeschoten lichaam voor het oog van iedereen dood te bloeden. Ik zocht tevergeefs naar de schutter; niemand leek een pistool in de hand te hebben, niemand leek weg te rennen om een veilige straathoek om

te slaan en er waren hoe dan ook geen hoofden die iemand nakeken, geen nieuwsgierige blikken of wijzende vingers, want de Bogotanen hadden inmiddels wel geleerd zich niet met anderen zaken te bemoeien. De gewonde droeg een pak maar geen stropdas; zijn colbert was bij het vallen opengeslagen en had een wit, bebloed overhemd blootgelegd. Hij bewoog niet. Ik dacht: hij is dood. Twee voorbijgangers tilden zijn lichaam op, een derde hield op straat een witte pick-up aan. Ze tilden het lichaam in de open laadbak en een van de mannen die had geholpen, stapte mee in. Ik vroeg me af of hij hem kende of hem misschien ter plekke herkend had, of hij bij hem was geweest op het moment dat er was geschoten (als zakenpartner, bijvoorbeeld, in wie weet wat voor schimmige zaakjes), of dat hij misschien gewoon uit solidariteit of mededogen had gehandeld. Zonder te wachten tot het stoplicht van de Avenida Jiménez op groen sprong, ontworstelde de witte pick-up zich aan het drukke verkeer, scheurde linksaf de hoek om (waaruit ik begreep dat ze de gewonde naar het San José-ziekenhuis brachten) en verdween uit mijn blikveld.

Na afloop van het college nam ik de trap van de zevende verdieping naar de kloostergalerij van de universiteit en liep van daaruit het Plazoleta del Rosario op, waar het harnas en zwaard van het standbeeld van de stichter van de stad, don Gonzalo Jiménez de Quesada, al zo lang ik me kan heugen onder de duivenstront zaten. Ik nam het steegje naar de Calle 14, waar het altijd koud is omdat de zon er alleen 's ochtends voor negenen komt, en stak ter hoogte van kantoorboekhandel Panamericana de Carrera Séptima over. Als een verloren voorwerp lag de bloedvlek te glimmen op het trottoir; voorbijgangers meden de plek, liepen er met een boog omheen, je zou bijna denken dat het verse bloed van die gewonde man een onregelmatigheid in het asfalt was waar de mensen in het centrum al sinds mensengeugenis voorbijkwamen, aan gewend waren, bijna onbewust omheen liepen. De vlek was zo groot als een geopende hand. Ik liep ernaartoe tot ik er met mijn voeten omheen stond, alsof ik wilde voorkomen dat iemand erin zou stappen, en dat was

precies wat ik toen deed, ik stak het puntje van de neus van mijn schoen erin.

Ik deed het heel voorzichtig, als een kind dat een teen in het water steekt om de temperatuur te voelen. De zuivere, strakke omtrek van de vlek werd verstoord. En ineens moet ik iets van schaamte hebben gevoeld, want ik keek op om te zien of iemand het zag, keurde in stilte mijn eigen gedrag af (dat iets oneerbiedigs of profaans had) en liep zo onopvallend mogelijk weg. Een paar meter verderop waren de marmeren gedenkplaten van de moord op Jorge Eliécer Gaitán. Ik bleef even stilstaan om ze te lezen, of eigenlijk deed ik alsof; vervolgens stak ik via het trottoir van de Avenida Jiménez de Séptima over, sloeg de hoek om en ging café Pasaje binnen, waar ik een glas rode wijn bestelde en mijn servetje gebruikte om de neus van mijn schoen schoon te veegen. Ik had dat servetje daar op tafel kunnen achterlaten, onder het porseleinen schoteltje, maar nam het toch maar liever mee, ervoor wakend met mijn hand de opgedroogde bloedresten van de man niet aan te raken. In de eerste de beste vuilnisbak die ik tegenkwam, gooide ik het weg en verder sprak ik er met niemand meer over, die dag niet en ook de dagen erna niet.

De volgende ochtend liep ik echter wel terug naar dat trottoir. De vlek was weg, er was nauwelijks iets van terug te vinden op het grijze beton. Ik vroeg me af wat er met de gewonde man was gebeurd: of hij het overleefd had, of hij nu omringd door vrouw en kinderen herstelde, of hij was overleden en er op dit moment ergens in de razende stad een begrafenisdienst voor hem werd gehouden. Net als de dag ervoor zette ik een paar stappen in de richting van de Avenida Jiménez en bleef staan bij de marmeren gedenkplaten, maar deze keer las ik ze helemaal, elk opschrift op elke gedenkplaat, en besepte ik dat ik dat nooit eerder gedaan had. Gaitán, de man over wie sinds ik me kon heugen in onze familie werd gesproken, was feitelijk nog altijd een onbekende voor me, een schim die zich voortbewoog tegen de vage achtergrond van mijn idee van de Colombiaanse geschiedenis. Die middag wachtte ik na het college Retorica op mijn docent Francisco Herrera en vroeg of ik hem op een bier-

tje mocht trakteren om het over 9 april te hebben.

‘Liever een koffie verkeerd,’ zei hij. ‘Ik kan thuis niet met een kegel aankomen.’

Francisco Herrera – Pacho voor vrienden – was een slanke man met een grote bril met zwart montuur, die bekendstond als excentriek. Zijn diepe, zware stem vormde geen beletsel om vrijwel alle politici in ons land perfect te imiteren. Zijn hoofdvak was eigenlijk Rechtsfilosofie, maar met zijn kennis van de retorica en vooral zijn imitatietalent had hij een avondcollege georganiseerd waarin grote toespraken uit de politieke redekunst werden beluisterd en geanalyseerd, van die van Antonius in *Julius Caesar* tot die van Martin Luther King. Niet zelden bleek het college slechts een aanleiding om daarna samen met een aantal van zijn studenten een café in de buurt in te duiken, waar hij in ruil voor een kop koffie met een borreltje zijn beste imitaties opvoerde, tot nieuwsgierigheid, hilariteit en soms spot van de tafels om ons heen. Vooral zijn Gaitán-imitaties waren briljant, niet alleen omdat hij met zijn haviksneus en zwarte brillantinehaar een sterke gelijkenis met hem vertoonde, maar vooral ook omdat hij door zijn uitputtende kennis van Gaitáns leven en werk – hij had zelfs een beknopte biografie uitgebracht bij een universitaire uitgeverij – elke zin zo perfect uitsprak dat hij wel een medium bij een spiritistische seance leek: het was alsof Gaitán via zijn mond weer tot leven kwam. Ik heb hem dat ooit eens verteld, dat hij wel door Gaitán bezeten leek wanneer hij zijn toespraken imiteerde, en toen trok hij zo’n grijns die alleen iemand kan trekken die zijn ziel en zaligheid aan een extravagante hobby heeft gegeven en bijna tot zijn eigen verbazing constateert dat hij zijn tijd niet verdaan heeft.

Voor de deur van café Pasaje – we bleven even wachten voor een schoenpoetser die net met zijn houten kist onder de arm naar buiten kwam – vroeg Pacho waar ik het over wilde hebben.

‘Ik wil weten hoe het precies zit,’ zei ik. ‘Met de moord op Gaitán.’

‘O, maar dan moeten we helemaal niet gaan zitten,’ zei hij. ‘Kom, dan lopen we een blokje om.’

En dat deden we, maar zonder een woord te wisselen; we liepen

zwijgend voort, daalden zijgend de trappen af naar de Calle Jiménez, arriveerden zijgend op de hoek en wachtten zijgend af tot we de drukke Carrera Séptima konden oversteken. Pacho leek haast te hebben en ik deed mijn best hem bij te houden. Hij gedroeg zich als de grote broer die op kamers woont en zijn jongere broertje dat op bezoek komt zijn nieuwe stad laat zien. We kwamen langs de marmeren gedenkplaten en het verbaasde me enigszins dat Pacho er niet even bij bleef stilstaan, dat hij niet eens met een knikje of een uitgestrekte hand liet zien dat hij van hun bestaan op de hoogte was. Aangekomen bij de plaats waar in dat jaar 1948 het Agustín Nieto-gebouw had gestaan (ik bedacht dat we vlak bij de plek waren waar de dag ervoor nog een bloedplas lag die nu nog slechts een fantoom, een herinnering was) leidde Pacho me naar de glazen deur van een winkel. 'Voel eens,' zei hij.

Het duurde even voordat ik snapte wat hij bedoelde. 'Moet ik die deur aanraken?'

'Ja, die deur,' drong Pacho aan, en ik deed wat hij zei. 'Hier, door deze deur, kwam Gaitán op 9 april naar buiten,' ging hij verder. 'Niet dezelfde, natuurlijk, het was namelijk ook niet hetzelfde pand: het Agustín Nieto-gebouw is al lang geleden gesloopt om plaats te maken voor dit lompe gevaarte. Maar hier en nu is deze deur voor ons de deur waardoor Gaitán naar buiten kwam, en die raakt u nu aan. Het was ongeveer één uur 's middags en Gaitán zou met een paar vrienden uit lunchen gaan. Hij was goedgeluimd. En weet u waarom hij zo goedgeluimd was?'

'Nee, Pacho,' zei ik. Er kwam een stelletje het gebouw uit dat even naar ons omkeek. 'Vertel.'

'Omdat hij de avond ervoor een rechtszaak had gewonnen. Dat was de reden waarom hij zo blij was.'

De verdediging van luitenant Cortés, die beschuldigd werd van het doodschieten van journalist Eudoro Galarza Ossa, mocht niet zozeer een juridisch succes als wel een regelrecht wonder worden genoemd. Gaitán had een aangrijpend pleidooi gehouden, een van de beste van zijn leven, waarin hij aanvoerde dat de luitenant de journalist weliswaar had gedood, maar dat hij uit

noodweer tegen de aantasting van zijn eer had gehandeld. Het misdrijf was tien jaar eerder gepleegd. De journalist, hoofdredacteur van een krant in Manizales, had zijn goedkeuring gegeven aan de publicatie van een artikel waarin de luitenant van mishandeling van zijn troepen werd beschuldigd, waarna Cortés op een dag de krantenredactie was binnengestormd om zijn onvrede over het artikel kenbaar te maken; toen hoofdredacteur Galarza het opnam voor zijn reporter, die alleen maar de waarheid had verteld, had de luitenant zijn pistool getrokken en drie kogels op hem afgevuurd. Dat was wat er gebeurd was. Gaitán had echter zijn beste retorische geschut ingezet en een betoog afgestoken over menselijke hartstochten, militaire eer, plichtsbefef, over de verdediging van vaderlandse waarden, over proportionaliteit betreffende agressie en verdediging, over omstandigheden die de eer en goede naam van een burger misschien niet schaden maar wel die van een militair, over een militair die door het verdedigen van zijn eer en goede naam die van de hele samenleving verdedigt. Het verbaasde me niet dat Pacho het laatste stuk van het pleidooi uit zijn hoofd kende. Ik zag een kleine transformatie, zoals ik die al vele malen eerder had gezien; ik hoorde zijn verdraaide stem – niet meer het zware stemgeluid van Francisco Herrera, maar de hoge stem van Gaitán met zijn diepe, metronomische ademhaling, zijn sterk aangezette medeklinkers en zijn geëxalteerde tempowisselingen: ‘Luitenant Cortés, ik weet niet hoe het oordeel van de jury zal luiden, maar de menigte voelt in afwachting met u mee! Luitenant Cortés, ik hoef u niet te verdedigen. Met uw nobele leven, uw gekwelde leven mag u mij de hand reiken, want ik reik u de mijne in de wetenschap dat ik een man van eer, integriteit en goedheid de hand schud!’

‘Integriteit en goedheid,’ zei ik.

‘Geweldig toch?’ zei Pacho. ‘Een grove verdraaiing van de feiten, maar zo geweldig. Of eigenlijk fantastisch juist omdat het zo’n grove verdraaiing was.’

‘Grof maar effectief,’ zei ik.

‘Juist.’

‘Wat dat betreft was Gaitán een duivelskunstenaar.’

‘Een duivelskunstenaar, precies,’ zei Pacho. ‘Hij kwam op voor de vrijheid maar wist de moordenaar van een journalist uit de gevangenis te houden. En niemand die er de tegenstrijdigheid van inzag. Moraal van dit verhaal: geloof nooit een goede spreker.’

Gaitán werd bejubeld en als een stierenvechter door de menigte op de schouders genomen. Het was tien over één ’s nachts. Moe maar voldaan liet Gaitán zich overhalen om de overwinning te vieren en proostte tot vier uur in de ochtend met vrienden en onbekenden. Vijf uur later zat hij alweer op kantoor, in driedelig pak en met zijn haar strak achterovergekamd; het pak was donkerblauw, tegen het zwart aan, met heel fijne witte krijtstrepen. Hij ontving een cliënt, stond journalisten telefonisch te woord. Tegen één uur ’s middags hadden zich op zijn kantoor een aantal vrienden verzameld die hem wilden feliciteren, onder wie Pedro Eliseo Cruz, Alejandro Vallejo, Jorge Padilla. Een van hen, Plinio Mendoza Neira, nodigde alle aanwezigen uit voor een lunch om te vieren wat er de avond ervoor gebeurd was.

“Prima,” had Gaitán luid schaterend geroepen. “Maar ik waar-schuw je, Plinio, ik ben niet goedkoop!”

Ze gingen met de lift naar beneden, die ongeveer dáár zat,’ zei Pacho, wijzend naar de ingang van het gebouw (het lompe ge-vaarte). ‘Die lift werkte niet altijd, want in het Agustín Nieto viel het licht soms uit. Maar die dag deed hij het. Daar gingen ze naar beneden, kijk.’ Ik keek op. ‘En ze liepen naar buiten. Plinio Men-doza nam Gaitán bij de arm, kijk, zo.’ Pacho nam mij bij de arm en voerde me mee, weg van de voordeur van het gebouw naar de rijbaan van de Carrera Séptima. Buiten de luwte van de deur-nis moest Pacho zijn stem verheffen om boven de herrie van het verkeer en de voorbijgangers uit te komen. ‘Daar, aan de over-kant, hing een aankondiging van filmtheater Faenza: *Roma, città aperta* van Rossellini. Gaitán had in Rome gestudeerd en het is zeer wel mogelijk dat die aankondiging hem als in een vluch-tige associatie is opgevallen. We zullen het nooit meer weten; we kunnen ook niet weten wat er aan verborgen herinneringen, aan gedachten in iemands hoofd omgaat vlak voordat hij sterft. Hoe dan ook, of hij nou aan Rome of Rossellini dacht of niet, Plinio

Mendoza liep met hem een paar meter bij zijn vrienden vandaan. Alsof hij iets vertrouwelijks met Gaitán moest bespreken. En weet u, misschien was dat ook wel zo.

“Ik moet je heel even iets vertellen,” zei Mendoza.

En toen zag hij Gaitán ineens stoppen, achteruit naar de deur teruglopen en zijn handen naar zijn gezicht brengen, alsof hij zich wilde beschermen. Drie schoten volgden elkaar op; een fractie van een seconde later klonk er een vierde. Gaitán viel achterover.

“Jorge, wat is er?” vroeg Mendoza.

Een stomme vraag natuurlijk,’ zei Pacho. ‘Maar probeer op zo’n moment maar eens iets originelers te bedenken.’

‘Inderdaad,’ zei ik.

‘Mendoza zag de moordenaar,’ zei Pacho, ‘en stootte op hem af. Toen de moordenaar zijn pistool op hem richtte, moest Mendoza echter terugwijken. Hij dacht dat hij ook zou worden neergeschoten en probeerde naar het gebouw terug te lopen, naar de voordeur, om zich te verstoppen of dekking te zoeken.’

Pacho pakte me weer bij de arm. We liepen terug naar de verdwenen deur van het Agustín Nieto-gebouw. We draaiden ons om, keken naar het verkeer op de Séptima, en Pacho hief zijn rechterhand op om aan te geven waar Gaitán op het trottoir in elkaar was gezakt. ‘Uit zijn hoofd stroomde een dun straaltje bloed over de stoep. Daar stond Juan Roa Sierra, de moordenaar. Waarschijnlijk heeft hij Gaitán bij de deur van het Agustín Nieto-gebouw opgewacht. Dat is uiteraard niet zeker. Na de moord meenden getuigen zich te herinneren dat ze hem het gebouw binnen hadden zien lopen en vaker dan normaal met de lift op en neer hadden zien gaan. Hij was hun opgevallen, zou je beter kunnen zeggen. Zeker is dit echter allerminst: na zo’n ingrijpende gebeurtenis denkt men soms dingen te hebben gezien, verdachte omstandigheden te hebben opgemerkt... Er waren mensen die zeiden dat Roa een afgedragen grijs streepjespak droeg. Anderen hadden het weliswaar over een streepjespak, maar dan bruin. Weer anderen zeiden niets over strepen. Probeer je de chaos voor te stellen, al die schreeuwende, rennende mensen. Wat kon iemand nou hele-

maal zien? Enfin, Mendoza zag de moordenaar vanaf deze plek, waar wij nu staan. Hij zag hoe hij zijn revolver liet zakken en nogmaals op Gaitán richtte, als om hem een genadeschot te geven. Volgens Mendoza schoot Roa niet. Een andere getuige zei van wel, dat de kogel op het plaveisel was afgeketst en bijna Mendoza had gedood. Roa blikte om zich heen om te zien hoe hij weg kon komen. Op die hoek daar,' zei Pacho, zijn hand in de richting van de Avenida Jiménez bewegend, 'stond een politieman. Mendoza zag hem gedurende een seconde, een fractie van een seconde, aarzelen en vervolgens zijn pistool trekken om Roa Sierra neer te schieten. Roa rende weg in noordelijke richting, kijk, die kant op.' 'Ik kijk.'

'En toen draaide hij zich om, alsof hij de mensen die bij Gaitán waren wilde bedreigen, snapt u, alsof hij zijn aftocht moest dekken. En op dat moment stortten de mensen op straat zich op hem. Sommigen zeggen dat de politieman, die ene die wilde schieten, hem ook besprong, of misschien was het toch een andere. Anderen zeggen dat de agent hem van achteren onder schot nam, waarop Roa zijn handen in de lucht stak en de rest van de mensen zich op hem stortte. Weer anderen zeggen dat hij de Carrera Séptima in oostelijke richting wilde oversteken maar daar op het trottoir in de kraag werd gegrepen voordat hij zover kon komen. Zodra Gaitáns vrienden zagen dat de moordenaar gepakt was, liepen ze naar hem terug om te kijken of ze hem konden helpen. Zijn hoed was van zijn hoofd gevallen en lag een meter of wat verderop. Zijn lichaam lag zo,' zei Pacho, horizontale lijnen in de lucht tekenend, 'parallel aan de rijweg. Maar de verwarring was zo groot dat zijn vrienden daarna met uiteenlopende verklaringen kwamen. De een zei dat Gaitán met zijn hoofd naar het zuiden en zijn voeten naar het noorden lag, de ander precies het omgekeerde. Over één ding waren ze het echter eens: zijn geopende ogen stonden huiveringwekkend kalm. Iemand, misschien Vallejo, had gezien dat er bloed uit zijn mond kwam. Een ander had om water geroepen. Op de benedenetage van het pand zat een bar, El Gato Negro, waaruit een serveerster met een glas water kwam aangesneld. "Ze hebben onze Gaitán vermoord!"

schijnt ze te hebben geroepen. De mensen liepen naar Gaitán, bukten om hem aan te raken, zijn kleding, zijn haar, alsof hij een heilige was. En toen arriveerde Pedro Eliseo Cruz, die arts was. Hij knielde bij het lichaam en zocht naar een polsslag.

“Leeft hij nog?” vroeg Alejandro Vallejo.

“Roep jij nou maar een taxi,” zei Cruz.

Die taxi, een zwarte, was echter al komen aanrijden zonder dat iemand hem had hoeven roepen,’ zei Pacho. ‘De mensen vochten om Gaitán de auto in te mogen dragen. Voordat ze hem optilden, zag Cruz nog een wond op zijn achterhoofd. Hij probeerde die nog te bekijken, maar zodra hij Gaitán op zijn zij draaide, begon hij bloed op te geven. Iemand vroeg Cruz wat hij ervan dacht.

“Dit komt niet meer goed,” zei hij.

Gaitán bracht nog wat gekerm uit, of iets wat klonk als gekerm.’

‘Dan leefde hij dus nog,’ zei ik.

‘Nog wel,’ zei Pacho. ‘Een andere serveerster uit een bar in de buurt, El Molino, of El Inca, heeft later gezworen dat ze hem hoorde zeggen: “Laat me niet doodgaan.” Maar dat geloof ik niet. Ik geloof eerder wat Cruz zei: dat voor Gaitán alle hulp te laat kwam. En toen verscheen er ineens een vent met een camera die foto’s begon te maken.’

‘Wat zegt u me nou, Pacho?’ zei ik. ‘Bestaan er foto’s van Gaitán op deze plek, nadat hij was neergeschoten?’

‘Dat zeggen ze, ja. Ik heb ze zelf niet gezien, maar het schijnt zo te zijn. Of beter gezegd, ze zijn gemaakt, zoveel is zeker. Of ze nog bestaan, is een ander verhaal. Je kunt je toch niet voorstellen dat zoiets belangrijks zoek is geraakt tijdens een verhuizing of zo. Maar toch is dat waarschijnlijk gebeurd. Hoe is het anders mogelijk dat we ze nooit te zien hebben gekregen? Natuurlijk, het kan ook zo zijn dat iemand ze heeft vernietigd. Die dag is met zoveel mysterie omgeven... Maar goed, blijkbaar is het zo dus gegaan. Die fotograaf wurmde zich tussen de omstanders door en begon foto’s van Gaitán te maken.

Een van de getuigen werd kwaad. “Laat die dode nou maar,” zei hij tegen de fotograaf. “En zorg dat je de moordenaar in beeld krijgt.”

Maar dat deed de fotograaf niet,' zei Pacho. 'De mensen waren Gaitán al in de taxi aan het tillen. Cruz stapte mee in en de rest ging in een andere taxi, die erachteraan was gekomen. Ze reden allemaal in zuidelijke richting, naar de Clínica Central. Er wordt verteld dat meerdere mensen toen hun zakdoek tevoorschijn haalden en hurkten om hem in Gaitáns bloed te dopen. Er kwam ook nog iemand die hetzelfde deed met de Colombiaanse vlag.'